

COVID-19 SÜRECİNDEKİ UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARININ ÖZEL EĞİTİM GEREKTİREN ÖĞRENCİLERİN SOSYAL BECERİ GELİŞİMLERİNE ETKİSİNİN ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE BELİRLENMESİ*

Nevzat KARA¹, Cahit NURİ²

ÖZ

Özel eğitim gerektiren öğrencilerin uzaktan eğitim programları neticesinde sosyal becerilerinde ne gibi gelişmeler veya gerileme olduğunun ortaya çıkarılması ve bu konu hakkında gerekli geliştirmelerin yapılıp önlemlerin alınması oldukça önemlidir. Bu çalışmada COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik (Olgu bilim) çalışmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yıllarında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı devlet ilkokullarında çalışan 20 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, kolayda örnekleme ile belirlenmiştir. Yapılan çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan formlar iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik bilgileri içeren 5 soru, ikinci bölümde ise öğretmenlerin COVID-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini içeren 7 soru olmak üzere toplamda 12 soru yer almıştır. Veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda 7 tema ve 26 alt tema oluşmuştur. Elde edilen sonuçlara göre COVID-19 pandemi sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim uygulamalarının sosyal beceri gelişiminde kısmen etkili olduğu görülmektedir. Her ne kadar uzaktan eğitim sosyal beceri gelişiminde tam anlamıyla etkili olamasa da bunları geliştirmenin mümkün olduğu belirtilmiştir. Özellikle aile katılımının sağlanması ve öğretmen-aile iş birliğiyle sosyal beceri gelişimine katkı sağlanabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma grubundaki öğretmenlerin büyük çoğunluğu tablet ve bilgisayar gibi uzaktan eğitime bağlanacakları teknolojiden yoksun olduğunu, ayrıca internet alt yapısının yetersiz olmasının uzaktan eğitimdeki önemli eksiklikler olduğunu bildirmiştir. Ayrıca aile ile iletişim kurmada zorluk ve ailenin uzaktan eğitim sürecine dahil edilememesi, sosyal beceri eğitiminde uygulama imkanının olmamasının da önemli eksiklikler olduğu dile getirilmiştir. Aile ile yeterli iş birliğinin sosyal beceri gelişimine destek sağlayacağı düşünülürken, okul yöneticilerinin öğretmenleri desteklemesi ve sistematik bir şekilde planlamanın, velilerin ise öğrenciye destek olmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler

COVID-19, Özel Eğitim, Pandemi, Sosyal Beceri, Uzaktan Eğitim

DETERMINING THE EFFECT OF DISTANCE EDUCATION APPLICATIONS DURING THE COVID-19 PROCESS ON THE SOCIAL SKILLS DEVELOPMENT OF STUDENTS REQUESTING SPECIAL EDUCATION ACCORDING TO THE OPINIONS OF SPECIAL EDUCATION TEACHERS

ABSTRACT

It is critical to determine whether there have been any advances or regressions in the social skills of kids requiring special education as a result of distant education programs, and to make any necessary changes and precautions. In this study, it is aimed to determine the effects of distance education applications in the COVID-19 process on the social skill development of students who require special education, according to the opinions of special education teachers. The study is a phenomenological study, which is one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of 20 teachers working in public primary schools affiliated to the TRNC Ministry of National Education and Culture in the 2021-2022 academic years. The study group of the research was determined by convenience sampling. There were 12 questions in total, 5 questions containing demographic information in the first part, and 7 questions containing teachers' opinions on distance education during the COVID-19 pandemic period in the second part. The data were analyzed using the descriptive analysis method. As a result of the analysis, 7 themes and 26 sub-themes emerged. According to the results obtained, it is seen that special education practices are partially effective in the development of social skills during the distance education process carried out during the COVID-19 Pandemic. Although distance education is not fully effective in the development of social skills, it has been stated that it is possible to develop them. It has been concluded that especially with the participation of the family and the cooperation of the teacher-family, social skills development can be contributed. The majority of the teachers in the research group reported that they lacked the technology to connect to distance education such as tablets and computers, and that the insufficient internet infrastructure is an important deficiencies in distance education. In addition, it was stated that the difficulty in communicating with the family, the inability to include the family in the distance education process, and the lack of practice in social skills training are also important shortcomings. While it is thought that adequate cooperation with the family will support the development of social skills, it is stated that it is important for school administrators to support teachers and plan systematically, and for parents to support students.

Key Words

COVID-19, Special Education, Pandemic, Social Skills, Distance Education

*Bu makale, Nevzat KARA'nın Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde Dr. Cahit NURİ'nin tez danışmanlığında tamamladığı yüksek lisans tezinin özetidir.

¹Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, E-Mail: nevzat.np@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1064-2229

²Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-mail: cnuri@ciu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0805-1972

Alıntılama: Kara, N., Nuri, C. (2023). COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 7(14), 113-139.

Giriş

COVID-19 pandemisi, dünya genelinde eğitim sistemlerini derinden etkilemiş ve yüz yüze eğitimi zorlaştırmıştır. Salgının yayılmasını önlemek amacıyla alınan kısıtlamalar ve karantina önlemleri nedeniyle, eğitim kurumları öğrencilerin sağlığını korumak adına fiziksel sınıf ortamlarını kapatmak ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelmek zorunda kalmışlardır (Burgess ve Sievertsen, 2020; Erdem, Ünay ve Çakıroğlu, 2021; Turan ve Akkaynak, 2021). Bu durum, özel eğitim alanındaki öğrenciler için özellikle büyük zorluklar yaratmıştır. Bu süreçte, özel eğitim gerektiren öğrenciler, öğrenme ve gelişim süreçlerinde farklı ihtiyaçlara sahip olmaları nedeniyle özellikle dikkat gerektiren bir grup haline gelmiştir (Özer, Suna, Çelik ve Aşkar, 2020). Özel eğitim gerektiren bireylerin normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla sosyal çevreleri daha kısıtlıdır ve aktivitelere daha az katılmaktadır. Özel eğitim gerektiren bireyler serbest zamanlarında çoğunlukla kendi başlarına ya da aileleriyle birlikte televizyon karşısında zaman geçirmektedir (Law, King, King, Kertoy ve Hurley, 2006; Shikako-Thomas, Majnemer, Law ve Lach, 2008). COVID-19 pandemisinde karantina uygulamaları ve sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte gündelik rutinlerde değişiklikler olmuş bu değişim kaygı, korku ve endişe gibi sorunlara yol açmıştır (Jiao vd., 2020). Ülkemizde de etkisini gösteren pandemi dönemi genç, yaşlı bütün bireyleri etkilemiştir (Yıldız ve Akar Vural, 2020). Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte motivasyonel ve teknik altyapı gibi birçok sorun ortaya çıkarken, özel eğitim gerektiren çocuklar da bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Çalışkan, 2020). Bu nedenle, COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin incelenmesi önemli bir araştırma alanı olmuştur.

Özel eğitim, öğrenme ve gelişim süreçlerinde farklı ihtiyaçlara sahip olan bireylerin eğitimini içeren önemli bir alandır. Özel eğitim gerektiren öğrenciler, fiziksel, zihinsel, duygusal veya sosyal becerilerinde zorluk yaşayan ve bireyselleştirilmiş öğretim ve destek sağlanması gereken öğrencilerdir (Akçamete ve Ataman, 2004). Bu öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, sosyal becerilerini geliştirmek ve bağımsız bir yaşam sürebilmelerini sağlamak, özel eğitim öğretmenlerinin ana hedefidir. Ancak, salgın döneminde uzaktan eğitim, özel eğitim alanındaki öğrenciler için pek çok yeni zorluk ve endişeyi beraberinde getirmiştir. Bu öğrencilerin sosyal etkileşimleri, iletişim becerileri ve sosyal adaptasyonları, uzaktan eğitim süreciyle birlikte olumsuz yönde etkilenmiştir (Noz, 2018). Özellikle salgın döneminde eğitim süreçlerinin çevrimiçi platformlara taşınması, özel eğitim öğrencileri için yeni zorluklar yaşamalarına neden olmuştur (Iivari vd., 2020; Papagiannidis, Harris ve Morton, 2020). Bayhan, (2018) yapmış olduğu çalışmada özel eğitim gerektiren öğrencilerin becerilerinin destekleneceği bir ortam ve aktiviteye katılım sağlama ihtimali olmadığında gelişim hızlarının gerileyebileceğini belirlemiştir. Ogelman ve arkadaşları (2022) COVID-19 pandemisi döneminde sosyal mesafe, maske ve uzaktan eğitim gibi önlemlerin, öğretmenlerin öğrencilerini gözlemlemesini kısıtladığını bu durumun sosyal ve duygusal becerilerin öğretilmesini zorlaştırdığını ve öğretilen becerilerin kalıcılığının azaldığını bildirmiştir. Gerçekleştirilen çalışmada pandemi döneminde uygulanan uzaktan eğitimin öğrenciler ve veliler üzerindeki etkileri

incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyalleşme düzeylerinin azaldığı, yeterli nitelikte rehberlik hizmeti sunulamadığı tespit edilmiştir. Bu durum sosyal becerilerde gerilemeye yol açarken, öğrenilen becerilerin kalıcı olmadığı bildirilmiştir (Başaran vd., 2020). Bu süreçte, öğrencilerin öğrenme ve gelişim süreçlerini olumsuz etkileyebilecek faktörlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması büyük önem taşımaktadır.

Uzaktan eğitim, öğrencilerin fiziksel sınıf ortamlarından ayrılarak, dijital platformlar ve çevrimiçi araçlar aracılığıyla eğitim almalarını sağlayan bir yöntemdir. Ancak, bu dijital ortamda sosyal etkileşimin sınırlanması ve yüz yüze etkileşimin azalması (Parmigiani vd., 2020), özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (Demir ve Özdaş, 2020; Emin, 2020; Giannini ve Albrechtsen, 2020). Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin kullandığı materyallerin yetersiz kalması ve/veya sınırlı olması, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) uygulamalarının uygun ortamda planlı şekilde yürütülmesine engel olmuştur. Bu durum etkili bir şekilde kullanıldığında öğrenmeyi kolaylaştıran uzaktan eğitimin, dezavantajlı konuma gelmesine neden olarak, yüz yüze eğitime göre daha az tercih edileceği belirtilmiştir. Ayrıca MEB'in hazırladığı içeriklerin özel eğitim açısından zengin olmaması, bireysel farklılıklara dikkat edilmeden içerik hazırlanması ve EBA'da sistemsel hataların olması da uzaktan eğitime olumsuz bakılmasına yol açmıştır (Kaya, 2020).

Xie ve Yang (2020) araştırmasında kırsal bölgelerdeki öğrencilerin dezavantajlı olduğunu, öğrencilerin %18.7'sinin bilgisayar ve tablet gibi ürünlere sahip olmadığını tespit etmiştir. Parmigiani ve arkadaşlarının (2020) gerçekleştirdiği çalışmada uzaktan eğitim sürecinde öğretmen ve aile arasında nitelikli işbirliğinin kurulmasının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Öğretmenler tarafından verilen etkinliklerin ve ödevlerin takibinin aileler tarafından aksatılabildiği ve bu durumda öğrencilerin performanslarında düşüşe neden olduğu belirtilmiştir. Ancak, uzaktan eğitim sürecinde, bu etkileşim olanakları kısıtlanmış ve öğrencilerin sosyal etkileşimlerini sürdürebilmeleri için yeni stratejilere ihtiyaç duyulmuştur (Moreno ve Gortazar, 2020; Özer, Suna, Çelik ve Aşkar, 2020; Sharma, 2020; Vegas, 2020).

Uzaktan eğitimin sosyal etkileşim ve iletişim becerileri üzerindeki etkisinin anlaşılması, eğitimcilerin ve özel eğitim öğretmenlerinin bu süreci daha etkili bir şekilde yönetebilmesine olanak tanıyacaktır. Aynı zamanda, bu çalışma, eğitim sisteminin gelecekteki kriz ve acil durumlara karşı daha dirençli ve esnek hale gelmesine katkı sağlayabilir. Bu araştırmanın sonuçları, eğitimdeki dijital dönüşümün özel eğitim alanında yarattığı etkileri göstererek, uzaktan eğitim süreçlerinin özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimi üzerindeki potansiyel etkisini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Sonuçların, öğrencilere yönelik öğretim stratejilerinin geliştirilmesi ve bu öğrenci grubunun eğitim ihtiyaçlarının daha iyi karşılanmasına yönelik politika önerileri geliştirmemize yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada COVID-19 sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama aracı, veri toplama süreci ile veri analiz yöntemleri ele alınmıştır.

Çalışmanın Modeli

Yapılan bu araştırma nitel olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi, doğal ortama duyarlılığıyla, araştırmacının katılımcı rolüyle, bütüncül bir yaklaşımı içermesiyle, araştırma deseninde esneklik olmasıyla, algıların ortaya konmasını sağlamasıyla ve tümevarımcı bir analizi içermesiyle önemli özelliklere sahip bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

COVID-19 pandemisi sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesine yönelik yürütülen araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgu bilim) desen kullanılmıştır. Fenomenolojide deneyimlerin değerlendirilmesine odaklanılmaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010).

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı devlet ilkokullarının kaynaştırma sınıfında ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır. 20 öğretmenden oluşan çalışma grubu, “Amaçlı örnekleme” yaklaşımına uygundur. Amaçlı örnekleme uygun olarak araştırmada seçilen öğretmenler, adanın farklı bölgelerinde görev yapan ve araştırmacılar tarafından önceden tanınan, kolay ulaşılabilen “Kolay ulaşılabilir durum örneklemesine” uygun kişilerdir. Tablo 1 de öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin veriler yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler zihin engelliler, işitme engelliler ve özel eğitim öğretmenliği programlarından mezun ve halen çalışmaktadırlar.

Tablo 1. Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

Kod	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleki Kıdem (Yıl)	Uzaktan Eğitime Katılım
Ö1	55	Erkek	Lisans	16+	Evet
Ö2	38	Erkek	Yüksek Lisans	10-15	Evet
Ö3	42	Erkek	Lisans	16+	Evet
Ö4	33	Kadın	Lisans	1-5	Evet
Ö5	37	Erkek	Lisans	10-15	Evet
Ö6	34	Erkek	Yüksek Lisans	10-15	Hayır
Ö7	40	Kadın	Yüksek Lisans	16+	Evet
Ö8	36	Kadın	Doktora	16+	Evet
Ö9	47	Erkek	Yüksek Lisans	16+	Evet
Ö10	32	Erkek	Lisans	6-10	Evet
Ö11	30	Erkek	Lisans	6-10	Evet
Ö12	31	Kadın	Lisans	6-10	Evet
Ö13	31	Erkek	Lisans	6-10	Evet
Ö14	31	Kadın	Lisans	6-10	Evet
Ö15	29	Erkek	Yüksek Lisans	6-10	Evet
Ö16	41	Kadın	Yüksek Lisans	1-5	Evet
Ö17	35	Kadın	Yüksek Lisans	10-15	Evet
Ö18	31	Erkek	Yüksek Lisans	6-10	Evet
Ö19	34	Erkek	Lisans	6-10	Evet
Ö20	35	Erkek	Lisans	10-15	Evet

Tablo 1’de öğretmenlere ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir. Araştırmaya 20 öğretmen katılırken, bu öğretmenlerin yaşları 29-55 arasında değişmektedir. Öğretmenlerden 13 kişi erkek, 7 kişi kadındır. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri incelendiğinde 2 kişinin 1-5 yıl arası, 8 kişinin 6-10 yıl, 5 kişinin 10-15 yıl, 5 kişinin 16+ yıl mesleki deneyimi bulunmaktadır. Öğretmenlerden 1 kişi uzaktan eğitime katılım sağlamazken 19 öğretmen uzaktan eğitime katılım sağlamıştır.

Veri Toplama Araçları

Öğretmen Bilgi Formu: Öğretmen Bilgi Formu’nda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mesleki kıdem ve uzaktan eğitim programlarına katılım durumlarını içeren sorular yer almaktadır.

Öğretmen Görüşme Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilmiş formda COVID-19 pandemisi sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisine yönelik bilgi almak amacıyla öğretmenlere sorulan 7 soru yer almaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma 7.06.2022-30.06.2022 tarihleri arasında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı devlet ilkokullarının kaynaştırma sınıfında ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenleriyle (n=20)

gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler gönüllü öğretmenlerin müsait zamanları belirlenerek Google meet platformu üzerinden çevrimiçi yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 20 ve 30 dakika civarlarında sürmüştür. Öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar araştırmacı tarafından çıkarılan dökümanlar üzerine not alınmıştır. Görüşmeyi yapan uzman, verilerin gizliliği hakkında katılımcılara bilgi vermiştir.

Verilerin Dökümü

Veri analizinde kullanılmak üzere Veri Analizi Kayıt Formu oluşturulurken, bu formda öğretmenlerin vermiş olduğu yanıtlar tek bir analiz formunda birleştirilmiştir. Böylece soruların tamamı için verilen cevaplar analiz için bir araya getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerden toplanan veriler nitel veri analiziyle dışa aktarılmıştır. Nitel verilerin analizinde gerçekleştirilen gözlemler ile örneklem grubunun sorulara verdikleri yanıtlar birleştirilip, yorumlanmaktadır (Merriam, 2009). Çalışmada veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Alt Temaların Oluşturulması

Katılımcılar tarafından elde edilen verilerden genel bir anlam çıkarmak için notlar alınmakta ve bu aşamalar alt tema kapsamında yer almaktadır. Elde edilen verilerin parçalanarak okunmasıyla alt temalar belirlenmekte ve bu kısma bulgular bölümünde yer verilmektedir (Creswell, 2009). Veri analiz kayıt formu okunarak notlar alınmış, sonraki süreçte ise derinlemesine inceleme yapılarak alt temalar oluşturulmuştur. Alt temalar görüşme sorularının tamamı için oluşturulmuştur.

Temaların Oluşturulması

Nitel verilerin analizinde yer alan temalar, araştırmanın temel sonuçlarını açıklanmasını sağlamaktadır (Creswell, 2009). Yapılan çalışmada araştırmacı ile danışman birbirinden bağımsız şekilde alt temalar üzerinde çalışma yürütmüş ve birbiriyle bağlantılı olan temalar aynı kategoride toplanmıştır. Aynı grupta yer alan alt temalar ise farklı temalar oluşturulmuştur. Tema ve alt temaların oluşturulmasında danışman ile araştırmacı bir araya gelerek uzlaşma sağlamıştır. Örneğin, "COVID-19 Pandemisi sürecinde öğrencilerin sosyal beceri gelişimine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarındaki eksiklikler" bölümünde oluşturulan "Alt yapı" alt temasının danışman önerisiyle "Teknolojik eksiklikler" alt teması olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bu durum tüm veriler için tekrarlanarak Alt Tema Anahtarı oluşturulmuştur.

Kodlayıcılar Arası Güvenirliğin Belirlenmesi

Çalışmanın güvenilirliğini tespit etmek için güvenilirlik çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda seçilen alt görüşmenin alt tema anahtarları ve dökümanları, nitel araştırma yöntemleri dersini alan ve özel eğitim alanında yüksek lisansını tamamlayan bir uzmana gönderilmiştir. Uzman kişi ve araştırmacı tema ve alt tema anahtarları üzerinde ayrı ayrı çalışarak, elde ettikleri sonuçları karşılaştırmışlardır. Aynı satır ve alt tema numaraları "Görüş birliği", farklı alt tema ve satırlar ise "Görüş ayrılığı" olarak ifade edilirken, bu sürecin sonucunda güvenilirlik analizi

gerçekleştirilmiştir. $Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) * 100$ formülü kullanılmıştır (Cooper, Heron ve Heward, 1987).

Güvenirlğe yönelik oluşturulan verilerle ilgili hesaplamalar Kodlayıcılar Arası Güvenirlik Verisi Hesaplama Tablosunda yer almaktadır. Tablo 2’de ise her soru için güvenirlık yüzdeleri sunulmuştur.

Tablo 2. Hesaplamalara Deđerlendiriciler Arası Güvenirlık Verisi Hesaplama Tablosu

Sorular	Güvenirlık Yüzdeleri (%)
Soru 1	100
Soru 2	100
Soru 3	95
Soru 4	93
Soru 5	100
Soru 6	100
Soru 7	92
Soru 8	92
Soru 9	95
Soru 10	95

Tablo 2’de görüldüğü gibi değerlendiriciler arası güvenirlık verileri %100 ile %92 arasında değişirken, kodlayıcılar arası güvenirlık verisi ortalaması %96.8 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Etik İzinleri

Çalışmaya başlanmadan önce Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Komitesi’nin 30.05.2022 tarihli EKK21-22/017/004 sayılı kararı ile etik kurul izinleri alınmıştır. Yapılan bu çalışmada “Yükseköđretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

COVID-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimi için Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “COVID-19 sürecinde, KKTC MEB tarafından ilköğretim düzeyindeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uygulamaların öğrencilerin sosyal beceri gelişimi için yeterliliği hakkında ne düşünöyorsunuz?” sorusu yöneltmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Uygulanan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimi için Yeterliliğine İlişkin Görüşler

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Sosyal Beceri Gelişimi İçin Yeterliliği	Kısmen Yeterli	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19
	Yetersiz	Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö16, Ö20

Tablo 3'te incelendiğinde bir alt temadan oluşan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Sosyal Beceri Gelişimi için Yeterliliği kategorisinde kısmen yeterli ve yetersiz şeklinde olduğu belirtilmiştir. Yapılan uygulamaların kısmen yeterli olmadığını belirten Ö9 *"Pandemi sürecinde birebir eğitim imkânı olmaması nedeniyle özel eğitim öğrencilerinden istenilen gelişme ve ilerleme istenilen düzeyde olmamaktadır"* derken, Ö17 *"Pandemi sürecinden sürdürülen uzaktan eğitim çalışmalarının öğrencilerin sosyal gelişimi için uygun olmadığını ve mevcut kazanılan sosyal becerilerin de kullanılmayarak öğrencilerin unuttuğunu düşünüyorum ve kesinlikle özel gereksinimli öğrenciler için uzaktan eğitimin uygun olmadığını düşünüyorum"* görüşünü bildirmiştir. Ö15 *"Uzaktan eğitim ile yapılan sosyal beceri eğitiminde öğretmenlerin pandemi sürecine hazırlıksız yakalanmasından ve ailelerin gerekli destekleri sağlayamamalarından ötürü sosyal beceri gelişimine katkı sağlayamadığını düşünmekteyim"* ifadesini kullanmıştır.

KKTC MEB'in özel eğitim uygulamalarının sosyal beceri gelişiminin yeterliliğine yetersiz olduğunu belirten öğretmenlerden Ö10 *"Fazla yararlı olmadığını düşünüyorum"*, Ö20 ise *"Öğrencilerin sosyal beceri gelişimine etkileri hakkında, öğrencilerin gelişimlerinin eksik kaldığı yönünde gözlemlerim oldu"* ifadesini kullanmıştır.

Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamaları ile Sosyal Beceri Geliştirilmelerine Yönelik Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere *"Özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri yönünden geliştirilmeleri mümkün müdür? Bu konu hakkında düşünceleriniz nelerdir?"* sorusu yöneltilmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamaları ile Sosyal Becerilerinin Geliştirilmelerine İlişkin Görüşler

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Uygulamaları ile Sosyal Becerilerinin Geliştirilmesi	Mümkündür	
	Aile Katılımı ve İş birliği ile	Ö2, Ö4, Ö8, Ö17, Ö19, Ö20
	Yetersizlik Derecesine Göre	Ö1, Ö7, Ö13
	Materyal Desteği ile	Ö11
	Eğitim Programı ile	Ö16
	Kısmen Mümkündür	
	İletişim ile	Ö6
	Aile Katılımı ile	Ö9
	Mümkün Değildir	Ö3, Ö5, Ö10, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18

Tablo 4’de özel eğitim öğrencilerinin KKTC MEB tarafından uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri yönünden geliştirilmeleri mümkün olma durumu incelenmiştir. Temalara yönelik sıklık değerleri özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal becerilerinin geliştirilmesi yönelik oluşturulan alt temalar mümkündür, kısmen mümkündür ve mümkün değildir şeklinde oluşturulmuştur.

Uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal beceriyi geliştirmesinin mümkün olacağını belirten öğretmenler aile katılımı ve iş birliği, yetersizlik derecesi, materyal desteği ve eğitim programı üzerinde durmuşlardır. Ö17 “Mümkündür, aile eğitiminin sürece dahil edilmesinin kesinlikle şart olduğunu ve ailelerinin bu konuda farkındalıklarının geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum” cevabını verirken, Ö20 “Özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim ile sosyal beceri yönünden gelişimini gözlemleyebilmek için oldukça planlı bir şekilde okul, aile, öğretmen ve öğrenci iş birliğinde özellikle aile kısmının altını çizerek mümkün olabileceğini düşünüyorum” görüşünü bildirmiştir.

Yetersizlik derecesine göre eğitim verilmesinin sosyal beceriyi geliştireceğini belirten öğretmenlerden Ö13 “Hafif düzeyde özel eğitim gerektiren öğrenciler için yeterli olabilir ancak yüksek düzeyde özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler için yetersizdir” derken, eğitim programının önemine vurgu yapan Ö16 “Eğitim programının uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan handikap ve yetersizliklerinin detaylı bir şekilde düşünülüp iyileştirilmesi geliştirilmesi şartıyla sosyal becerilerin geliştirilmesi mümkündür” ifadesini kullanmıştır.

Uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal beceriyi geliştirmesinin kısmen mümkün olacağını belirten öğretmenler iletişim becerilerinin öğretilmesinin ve aile katılımının önemine vurgu yapmıştır. Uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal beceriyi geliştirmesinin mümkün olmayacağını bildiren öğretmenlerden Ö3 “Özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri yönünden geliştirilmeleri mümkün olmamıştır”, Ö5 “Mümkün değildir, uzaktan eğitimle öğrenciye anında müdahale gerektiren durumlarda bir etkimiz olmuyor”, Ö14 “Uzaktan eğitim çocukların sosyal becerilerini uygulamada geliştirmeye sadece hikâye anlatımı ve görsellerle akademik ders olarak işlenebilir”, Ö15 “Özel eğitim

öğrencilerinin uzaktan eğitim ile sosyal beceri yönünden gelişmelerin zor olduğunu, yüz yüze olarak yapılan eğitimlerin sosyal beceri yönünden daha yararlı olduğunu düşünmekteyim” ifadelerini kullanmışlardır.

COVID-19 Sürecinde Özel Eğitim Öğrencilerine Yönelik Yapılan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının, Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimine Katkısına İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “COVID-19 sürecinde özel eğitim öğrencilerine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrencilerin sosyal beceri gelişimine olumlu katkıları oldu mu? Varsa bu katkılar nelerdir?” sorusu yöneltilmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. COVID-19 Sürecinde Özel Eğitim Öğrencilerine Yönelik Yapılan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının, Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimine Katkısına İlişkin Görüşler

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
	Katkısı oldu	Ö1, Ö11
Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Sosyal Beceri Gelişimine Katkısı	İletişim	Ö4, Ö6, Ö13, Ö19
	Teknolojinin Kullanımı	Ö16
	Kısmen Katkısı Oldu	Ö2, Ö7, Ö8, Ö18
	Katkısı Olmadı	Ö3, Ö5, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö15, Ö17, Ö20

Tablo 5’te uzaktan eğitim uygulamalarının sosyal beceri gelişimine katkısı incelenmiştir. Bu kategori “Katkısı oldu, kısmen katkısı oldu ve katkısı olmadı” şeklinde 3 alt temada incelenmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları sosyal beceri gelişimine katkısı olduğunu belirtenlerden Ö4 “Sadece söz alma sosyal becerisinde etkisi olmuştur”, Ö6 ise “İletişim” cevabını vermiştir. Teknoloji kullanımı açısından uzaktan eğitimin katkısı olduğunu belirten Ö16 “Teknolojiyi kullanarak online eğitime katılabilen öğrenci “yapabiliyorum”, “teknolojiyi kullanabiliyorum”, “bende buradayım gibi olumlu benlik algıları geliştirebilmişlerdir” görüşünü bildirmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları sosyal beceri gelişimine kısmen katkısı olduğunu belirten Ö18 “En azından öğrendikleri becerileri unutmamak adına katkısı oldu. Eğitim sürekli, uzaktan eğitim olması hiç eğitim olmamasından iyidir” ifadesini kullanırken, verilen cevapların daha çok “Katkısı olmadı” yönünde olduğu belirlenmiştir.

COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Sosyal Beceri Gelişimine Yönelik Yapılan Uzaktan Eğitim Uygulamalarında Görülen Eksikliklere İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “COVID-19 sürecinde öğrencilerin sosyal beceri gelişimine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarında ne gibi eksiklikler gördünüz?” sorusu yöneltilmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 6 da verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Beceri Gelişimine Yönelik Yapılan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Eksiklikleri

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Sosyal Beceri Gelişimine Yönelik Yapılan Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Eksiklikleri	Teknolojik Eksiklikler	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö11, Ö12, Ö15, Ö18, Ö20
	Aile ile İletişim ve Aile Katılımı	Ö2, Ö4, Ö8, Ö13
	Uygulamanın Yapılamaması	Ö9, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19
	Yetersizlik Düzeyi	Ö7
	Kontrol	Ö10

Tablo 6’da temalara yönelik sıklık değerleri incelendiğinde 5 alt temadan oluşan bu kategoride en çok teknolojik eksiklikler üzerinde durulurken, internet imkânı, tablet, bilgisayar gibi uzaktan eğitime katılımı sağlayacak araç-gereç eksikliğinden bahsedilmiştir. Bu noktada Ö3 görüşünü “*İnternet bağlantı hızı ve altyapı eksikliği, bilgisayar ve tablet eksikliği, teknoloji kullanımı yetersizliği*” ifadeleriyle getirmiştir.

Aile ile iletişim kurmada yetersizlik olduğu ve ailenin uzaktan eğitim sürecine dahil edilememesinin uzaktan eğitimdeki en büyük eksikliklerden olduğu dile getirilirken Ö2 “*Belirlenen ders zamanlarında, aileye derslerin önemi hakkında yeterli bilginin verilmemesi en büyük eksikliklerdendir*”, Ö8 “*Sosyal beceri kazandırmak için yapılacak olan etkinliklerde, kesinlikle aile katılımı da sağlanmalı. Özellikle online dönemde, ailelerin evde öğrencilere destek olması gerekir fakat bu dönemde yapılan etkinliklerde aile katılımı ve aile bilgilendirmesine yeterince yer verilmedi bence. Bunun yanında altyapı ve donanım eksikliklerinden dolayı tüm öğrencilere ulaşamadığını düşünüyorum*” demiştir.

Öğrencilerin sosyal beceri uygulamasını yapamaması, öğrenilen becerilerin tekrar edilememesi ve öğretilen sosyal becerilerin uzaktan eğitimle öğretilme imkanının olmaması da bir diğer eksiklik olarak ifade edilmiştir. Bu konuda Ö16 “*Uygulama alanından ve pekiştirme süreçlerinden yoksun kalmıştır*”, ifadesini kullanmıştır. Bahsedilenlerin dışında öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde kontrol edilmekte zorlanması ve uzaktan eğitim programlarının öğrencilerin yetersizlik düzeyine göre planlanmaması uzaktan eğitimin eksiklikleri arasında gösterilmiştir (Ö7, Ö10).

Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Öğretmenlere Düşen Görevlerin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “*Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; öğretmenlere düşen görevler nelerdir?*” sorusu yöneltmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Öğretmenlere Düşen Görevlerin İncelenmesi

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Öğretmenlere Düşen Görevler	Diğer Uzmanlarla İş birliği	Ö2, Ö3, Ö11, Ö12, Ö15, Ö18, Ö20
	Program Hazırlama ve Gelişimi İzleme	Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö19
	Öğrenci Düzeyi	Ö7, Ö16, Ö17
	Kısa Süreli ve Küçük Parçalı	Ö1, Ö4
	Aktif Olması	Ö13
	Kişisel Gelişim	Ö10
	Görsellik	Ö14

Tablo 7’de uzaktan eğitim süresince sosyal beceri gelişiminde öğretmenlere düşen görevler yer almaktadır. Bu kategoriler “Diğer Uzmanlarla İş birliği, Program Hazırlama ve Gelişimi İzleme, Öğrenci Düzeyi, Kısa Süreli ve Küçük Parçalı, Aktif Olmak, Kişisel Gelişim ve Görsellik” olmak üzere 7 alt temadan oluşmaktadır. Diğer uzmanlarla işbirliği gerektiğini belirten öğretmenlerden Ö3 “Beceri ve davranış öğretiminde uzmanlararası (örn., dil konuşma terapisti ve özel eğitim uzmanı) işbirliği için etkinlik takvimi hazırlanmalıdır” derken aile ile işbirliği yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ö11 ise “Aileye materyal, yöntem ve teknikler konusunda ihtiyacı olan bilgi desteği sağlamak” cevabını vermiştir.

Program Hazırlama ve Gelişimi İzleme alt temasında ise Ö9 “Öğretmenler daha interaktif eğitim içerikleri hazırlamalıdır. Sürece velilerin de katılmasını sağlanmalıdır. Verilen görev ve kazandırılması istenilen becerilere yönelik öğrencilerden dönütler istenmeli ve becerinin hangi oranda geliştirildiği takip edilmelidir. Ulaşılamayan öğrenciler tespit edilip okul idaresine bildirilerek bu öğrencilere ulaştırılması konusunda, yöneticilerden destek istenmelidir” demiştir.

Ayrıca öğrenci düzeyine göre etkinlikler düzenlenmesi gerektiği belirtilirken Ö7 “İlgilendiği öğrencinin özelliklerini bilip ona uygun beceri geliştirici etkinlikler tasarlama öğretmene ait görevdir diye düşünüyorum” cevabını verirken, 2 öğretmen ise kazandırılacak becerilerin küçük parçalara bölünerek öğretilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunların haricinde Ö10, öğretmenlerin de uzaktan eğitim konusunda kendisini geliştirmesi gerektiğini ifade etmiş; Ö13 “Öğretmenler, online süreçte çok daha aktif olmalıdırlar. Sosyal becerilerin gelişmesi için çocuklar hem bireysel olarak online eğitim almalı hem de grupça online eğitime katılmalıdırlar” cevabını vermiştir.

Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Okul Yöneticilerine Düşen Görevlerin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; okul yöneticilerine düşen görevler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Okul Yöneticilerine Düşen Görevlerin İncelenmesi

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Okul Yöneticilerine Düşen Görevler	Destek ve Planlama	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20
	İş Birliği	Ö12, Ö18

Tablo 8’de uzaktan eğitim süresince sosyal beceri gelişiminde okul yöneticilerine düşen görevler yer almaktadır. Bu kategoriler “*Destek ve planlama ile iş birliği*” alt temalarından oluşmaktadır. Destek ve planlama alt teması için Ö3 “*Teknolojik materyal desteğine ihtiyaç duyulan bölgelere gerekli destek materyallerinin sağlanması ve özel gereksinimi olan öğrencilerin eğitimlerine yönelik salgın ya da krize yönelik durumlar için stratejik planların yapılması*”, Ö4 “*Öğretmenleri uzaktan eğitim konusunda teknik anlamda ve ortamın düzenlenmesi konusunda desteklemelidir*”, Ö7 “*Gerekli alt yapı ve malzeme ihtiyaçlarını sağlayabilmek ve süreci yürütecek öğretmenlere gerekli desteği sağlayacak eğitim almalarına katkıda bulunmak*”, Ö9 “*Bu süreçte okul yöneticilerine düşen görev gerekli araç gereç ve dokümanları öğrencilere ulaştırarak okul, veli ve öğretmen koordinasyonunu sağlayarak işbirliği içinde çalışma alanı oluşturmaya çalışması gerekmektedir*”, Ö11 “*Okul yöneticileri pandemi sürecinde öğretmene yardımcı olarak aile ile iletişim sıkıntısı olması halinde çözüme yardımcı olabilir*”, Ö13 “*Okul yöneticileri özel eğitim öğrencileri için özel ders saati ayarlamalı ve öğrencilerin bu derslere katılımını sağlamalıdır*”, Ö15 “*Okul yöneticilerinin, öğretmenlerinin sosyal beceri konusunda gelişmeleri için hizmet içi eğitimlerden yararlanmasını sağlamalıdır*” ifadesini kullanmıştır. İş birliği alt temasında ise Ö18 “*Ailelerin ve çocukların düzenli katılımını teşvik etmek, çocukların uzaktan eğitime katılmalarındaki eksikliklerin giderilmesini sağlamak*” konusunda görüş bildirerek, okul yönetiminin aileyle iş birliği yaparak öğrencilerin derslere katılımının teşvik edilmesi üzerinde durulmuştur.

Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Velilere Düşen Görevlerin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Görüşme formunda öğretmenlere “*Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; öğrenci velilerine ne gibi görevler düşmektedir?*” sorusu yöneltilmiş alınan cevapların tematik sıklık değerleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Velilere Düşen Görevlerin İncelenmesi

Alt Tema	Kod	Katılımcılar
Uzaktan Eğitim Süresince Sosyal Beceri Gelişiminde Velilere Düşen Görevler	Öğrenciye Destek	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20
	Öğretmenle İletişim ve İşbirliği	Ö1, Ö9

Tablo 9’da uzaktan eğitim süresince sosyal beceri gelişiminde öğrenci velilerine düşen görevler yer almaktadır. Bu kategori öğrenciye destek ve öğretmen ilişkisi alt temalarından oluşmaktadır. Öğrenciye destek alt temasında yer alan görüşler incelendiğinde Ö2 “*Veliler öncelikle kendilerini eğitime hazırlamalı daha sonra da öğrenciyi eğitim için hazırlamalıdır. Öğrencinin öğrenmesi gereken on koşul beceri varsa öğretimden önce gerekli öğretim çalışması yapılmalıdır. Öğrencinin uzaktan eğitimde kazanması ve uygulaması gereken becerileri öğretmenlerin kılavuzluğunda sosyal beceri öğretiminden önce öğrenciye kazandırmalıdır. Yapılan haftalık plana sadık kalarak öğrenci ile hazır olmalıdır*” derken, Ö3 “*Aileler kendi aralarında paylaşım yapabilecekleri sosyal ağ destek toplulukları oluşturmalıdır, salgın sonrasında da hazırlıklı olmak amacıyla çocukları ile ev rutini ve nitelikli vakit geçirmeye yönelik etkinlik havuzu oluşturmalıdır. Ayrıca aileler çocuklarının akademik gelişimlerinin yanı sıra sosyal ve duyuşsal gelişimlerini destekleyici eğitim seminerlerine katılmalıdırlar*” görüşünü sunmuştur.

Ö8 “*Öğrenci velileri mümkün olduğunca öğrencilere süreç içerisinde destek olmalıdır. Öğrencilerin tek başına üstesinden gelmekte zorlandıkları bu süreçte, veliler birer öğretmen olmalıdır. Aksaklıkların olması halinde, öğretmenlerden yardım istemeli, gerekli noktalarda öğretmenlere geri dönütler vermelidirler*”, Ö13 ise “*Veliler, bu süreçte çocuklarıyla daha çok ilgilenmeli, ders başlama saatlerinde çocukları hazır hale getirmeli, derslerde yapılan etkinlikleri çocukla sürekli tekrarlamalıdır*” ifadelerine yer vermiştir. Öğretmenle iletişim ve işbirliği alt temasında ise Ö9 “*Velilerin öğretmenlerle işbirliği içerisinde olarak öğretmen tarafından yapılan yönlendirmeler doğrultusunda öğretmenle işbirliği içerisinde çalışma sürecini yürütmesi gerekmektedir*” derken, öğretmenlerle ailelerin olumlu ilişki geliştirerek sosyal beceri eğitimlerine destek olunması gerektiği belirtilmiştir.

Tartışma

Yapılan araştırma COVID-19 pandemisi sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerine etkisinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen araştırmada ilk olarak “*COVID-19 sürecinde, KKTC MEB tarafından ilköğretim düzeyindeki özel eğitim öğrencileri için yapılan uygulamaların öğrencilerin sosyal beceri gelişimi için yeterliği hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu incelenmiştir. Bu kapsamda verilen yanıtlar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin büyük çoğunluğu KKTC MEB’in özel eğitim öğrencilerine uyguladığı programın sosyal beceriyi geliştirmede kısmen yeterli, özel eğitim öğretmenlerinin bir kısmı ise uygulamaların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Pandemi döneminde özel eğitim gerektiren öğrenciler dahil tüm öğrenciler için yüz yüze eğitime ara verilmiştir. Bu durum uzaktan eğitimde uygulanan programların etkinliklerinin niteliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Nitekim Kot ve arkadaşları (2015) uzaktan eğitimde daha fazla tekrara ihtiyaç duyan özel eğitim gerektiren öğrencilerin bilgi ve becerileri daha fazla unuttuğunu bildirmiştir. Lee (2020) ise benzer şekilde eğitimi kesintiye uğrayan özel eğitim öğrencilerinin sosyal becerilerinde gerilemelerin olduğunu bildirmiştir. Özel eğitimde, erken yaşta eğitim başlanarak, sürekli biçimde eğitim ortamında bilgi ve becerilerin artırılması hedeflenmekte ve bu süreçte sosyalleşme çabaları desteklenmektedir (Kılıç, 2016). Özel eğitimin önemli amaçlarından birisi de

sosyal gelişimlerin desteklenmesi ve sosyal becerilerin artırılmasıdır. Özellikle zihinsel yetersizliği olan çocukların kendileri gibi özel eğitim gerektiren akranlarıyla eğitim aldığı anda sosyal becerilerinin çok az geliştiği görülmektedir. Bu noktada sosyal beceri eğitiminde sıklıkla kullanılan ve önemli bir teknik olan model alma yoluyla sağlıklı gelişim gösteren kişiler tarafından becerilerin öğretilmesi ön plana çıkmaktadır (Karadağ, 2008). Ayrıca otizm tanılı çocukların sosyal becerilerinin gelişimi için de oyun temelli uygulamaların etkili olduğu belirtilmiştir (Tahiroğlu, 2021). Uzaktan eğitimde bu durum çok mümkün olamamıştır. Elçi ve Nuri'nin (2022) çalışmasında uzaktan eğitim sürecinde, öğretmenlerin yüz yüze uyguladığı öğrenme stratejilerinin etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Burgess ve Sievertsen (2020) ise eğitimde kesinti olmasının, akademik başarı üzerinde yüzde altı oranında düşüklüğe yol açtığını bildirmiş, öğrencilerin bilgi ve becerileri unutma ya da azalma noktasında bir risk faktörü olduğunu dile getirmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde ise grupla eğitimin yapılamaması, öğretmenlerin bu sürece hazırlıksız yakalanmaları ve model alma yönteminin kullanılmamasından kaynaklı olarak uzaktan eğitim programlarının sosyal beceri gelişiminde etkili olmadığı, bu araştırmaya katılan öğretmenlerin de bu noktada uzaktan eğitimin etkili olmadığı yönünde görüş bildirdiği söylenebilir.

Bu araştırmada ikinci olarak *“Özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri yönünden geliştirilmeleri mümkün müdür? Bu konu hakkında düşünceleriniz nelerdir?”* sorusu incelenmiştir. Öğretmenlerin soruya verdiği cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri yönünden geliştirilmelerinin mümkün olmadığını; öğretmenlerin bir kısmı aile katılımı ve iletişimin ön plana çıkmasıyla kısmen mümkün olacağını; öğretmenlerin büyük çoğunluğu ise mümkün olabileceğini bildirmiştir. Öğretmenler, ailenin eğitime katılımının ve aileyle iş birliğinin çok önemli olduğunu ayrıca çocukların engel düzeyine göre hazırlanmış iyi bir eğitim programıyla uzaktan eğitimle sosyal becerilerin geliştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu görüşü belirtmesindeki sebebin ise sınıflarında öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan öğrencileri akla getirmiştir. Yalçınkaya, Uçar ve Uçar (2013) araştırmasında eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan öğrencilere uzaktan eğitim programıyla günlük yaşamda yer alan sosyal becerilerin öğretilmesiyle, klasik öğrenme yöntemiyle öğretilmesi arasındaki farklılığı bulmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda özür dileme, uygunsuz dokunmaktan kaçınma ve alay edilmeye başa çıkma becerilerinde klasik ve uzaktan eğitim programı arasında anlamlı fark olmadığını belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda uzaktan eğitim süreci içinde sosyal gereksinimlerinin tam karşılanmadığı, öğretmen ve arkadaşlarıyla kurduğu ilişkilerin sınırlandığı bu durumun da motivasyon eksikliğine yol açtığı bildirilmiştir (Can, 2020). Özel eğitim gerektiren çocukların, tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla sosyal çevreleri daha kısıtlıdır ve aktivitelere daha az zaman ayırırlar (Law vd., 2006; Shikako-Thomas vd., 2008). Pandemi döneminde bu kısıtlılıklar daha da artmış, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ya da fizik tedavi merkezlerinde gerçekleştirilebilecek aktiviteler tamamen azalmış/durma noktasına gelmiştir. Pandemi dönemine uyum sağlama ve sosyal beceri geliştirme noktasında çeşitli sorunlarla karşılaşan özel eğitime gereksinimi olan çocuklar, destekleyici bir ortamda aktivitelere katılamamış,

öğrenme hızları yavaşlamış, durma noktasına gelmiş ve hatta gerilemesine yol açmıştır (Çalışkan, 2020; Krishnan vd., 2020). Özel eğitim gerektiren öğrenciler için teknolojik araçlardan faydalanmak ve eğitimde kullanmak, kullanım kolaylığı açısından olumlu bir durumdur ve bu öğrencilerin öğrenme zorluğunu aşmada destekleyici bir unsur olabilmektedir (Heiman ve Shemesh, 2012). Uzaktan eğitimle esnek öğrenme imkanının olması, farklı türdeki multimedya (Ses, resim, yazı vb.) öğeler içeren materyallerle kullanılması daha etkili öğrenme olanağı yaratılabilmektedir (Yıldız, 2010). Pandemi sürecinde aileler özel eğitim gerektiren çocuklarını desteklemekte ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Öğretmenlerin çocuklara verdiği ödevleri aileler takip etmekte zorlanmış ve çocuklarını desteklemekte yetersiz kalmıştır. Ebeveynlerin sahip olduğu bilgi düzeyi, teknolojiyi kullanma becerileri ve problem davranışlarla başa çıkmada farklılıklarının olması, ailelerin bu noktalarda zorlanmasına yol açmıştır (Saavedra, 2020). Etkili kullanıldığında iyi bir öğrenme fırsatı yaratan uzaktan eğitimde aile desteği -özel gereksinimli bireyler için- çok önemlidir. Bu çalışmada özel eğitim öğretmenleri, yeterli aile desteği sağlandığında ve öğretmenlerle sürekli iletişim halinde kalarak, çocuklarını desteklemekte öğretmenin vereceği görevleri yerine getirdiklerinde uzaktan eğitimin sosyal becerileri katkısının olacağını savunmuştur. Yapılan literatür taramasında da aile desteğinin oldukça önemli olduğu görülmektedir (Balcı, 2021; Özdoğru, 2021; Şenol ve Yaşar, 2020)

Bu çalışmada üçüncü olarak *“COVID-19 Pandemisi sürecinde özel eğitim öğrencilerine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrencilerin sosyal beceri gelişimine olumlu katkıları oldu mu? Varsa bu katkılar nelerdir?”* sorusu incelenmiştir. Verilen yanıtlar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrenci sosyal beceri gelişimine olumlu katkısı olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise uzaktan eğitimin katkısı olduğunu belirtirken, bu katkıların iletişim becerileri ve teknoloji kullanımında olduğu üzerinde durmuşlardır. Öğretmenlerin bazıları ise uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrenci sosyal beceri gelişimine kısmen katkısı olduğunu belirtmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları, özel eğitim gerektiren birey için birçok avantaja sahiptir. Bu konuda Graham ve Harris (2013) çalışmasında uzaktan eğitim programının destek olarak kullanılmasının, özel eğitim gerektiren öğrencilerin öğrenme programında yer alan becerileri öğrenmesinde olumlu etkisi bulunduğunu belirtmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Muilenburg ve Berge, 2005; Topaloğlu, 2008). COVID-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin öğrencilerin sosyalleşme düzeylerinde azalmaya neden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal becerilerinde gerileme olduğu, öğrenilen becerilerin kalıcı olmadığı bildirilmiştir (Başaran vd., 2020). Bayhan (2018) çalışmasında özel gereksinime ihtiyacı olan öğrencilerin becerilerinin destekleneceği bir ortam ve aktiviteye katılımı sağlanma ihtimali olmadığında, beceri gelişim hızlarının gerileyeceğini bildirmiştir. Ogelman ve arkadaşları (2022) COVID-19 pandemi döneminde sosyal mesafe, maske ve uzaktan eğitim gibi önlemlerin, öğretmenlerin öğrencilerini gözlemlemesini kısıtladığını bu durumun sosyal ve duygusal becerilerin öğretilmesini zorlaştırdığını ve öğretilen becerilerin kalıcılığının azaldığını bildirmiştir. Özel eğitim gerektiren çocukların bire bir eğitim almasının, sosyal becerilerin gelişiminde önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Noz, 2018). Uzaktan eğitimin

sosyal becerileri kazandırmasında zorluk yaşadığı belirtilmiş olup, okul yöneticilerin büyük çoğunluğu sosyal beceri geliştirmede uzaktan eğitimin yetersiz kaldığını belirtmiş, bir kısmı ise bu durumu kısmi başarılı olarak nitelendirmiştir (Demir ve Polat, 2021). Elde edilen bilgiler ışığında bu araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin deneyimleri sonucunda, COVID-19 pandemisi sürecinde özel eğitim öğrencilerine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının, öğrencilerin sosyal beceri gelişimine katkısının olmadığı söylenebilir.

Bu araştırmada dördüncü olarak *“COVID-19 pandemisi sürecinde öğrencilerin sosyal beceri gelişimine yönelik yapılan uzaktan eğitim uygulamalarında ne gibi eksiklikler gördünüz?”* sorusu incelenmiştir. Bu araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinden büyük bir çoğunluğu teknolojik eksiklikler yanıtı verdikleri daha sonra aile katılımının sağlanamaması ve öğretilen sosyal becerilerin uzaktan eğitimde uygulama yapma imkânı sunmaması cevaplarının verdiği görülmektedir. Uzaktan eğitimin sağlıklı biçimde yerine getirilebilmesi için ilk olarak uygun bilgisayar, tablet ve akıllı telefon gibi teknolojik aletlere, uygun bir internet bağlantısına ihtiyaç duyulmaktadır. Ailelerde sosyoekonomik düzeyde farklılıkların olması eşit düzeyde teknolojik aracın teminini sağlamasını engelleyebilmektedir. Yeterli internet hızının olmaması ya da internet erişiminde kopmaların olması uzaktan eğitim sürecini ciddi anlamda sekteye uğratan önemli değişkenlerdir (Burgess ve Sievertsen, 2020).

Her ne kadar TRT gerekli dijital teknoloji ve altyapıya sahip olmayanlar için ders yayını yapsa da (Özer vd., 2020), öğretmenin verdiği bildiri ve yönergelerin olmamasının istenilen düzeyde sosyal beceri gelişimini desteklenmesini engellediği söylenebilir. Pandemi döneminde öğretmenlerin verdiği ödevleri takip etmekte zorlanan aileler, çocuklarını desteklemekte yetersiz kalırken, ebeveynlerin teknolojiyi kullanma becerilerinde farklılıklarının olması, ailelerin bu noktalarda zorlanmasına yol açmıştır (Saavedra, 2020). Ayrıca ailelerin yeterli dijital okuryazarlık becerisine sahip olamamaları, uzaktan eğitim sürecini başlatma ve sürdürme aşamasında zorluk yaşamaları da uzaktan eğitimin etkinliğini azaltmıştır (Kavuk ve Demirtaş, 2021). Bu noktada ailelerin yeterli internet altyapısı ve teknolojik araca sahip olamamasının yanı sıra teknolojik araçları kullanabilme becerilerinin eksik olması, özel gereksinimli çocukların sosyal beceri gelişimini engellediği ve uzaktan eğitimin en önemli eksiklerinden olduğu düşünülmektedir. Uzaktan eğitimde bir diğer önemli eksik ise aile katılımının düşük düzeyde olmasıdır. Uygulamalı derslerde ve sosyal becerileri kapsayan etkinlik gerektiren derslerde öğretmenler, ebeveynlerin çocuklarına destek olmasını istemiştir. Ebeveynlerin yeterli desteği sağlayamadığı durumlarda öğrenilen bilgi ve becerilerde kayıplar gözlenmiştir (Burgess ve Sievertsen, 2020). Ailelerin verilen sorumluluğu yerine getirmede zorlanması ve öğretmenle yeteri kadar işbirliği yapılamaması uzaktan eğitimin niteliğini olumsuz etkilemiştir (Mengi ve Alpdoğan, 2020). Yapılan bir diğer araştırmada pandemi döneminde uzaktan eğitimde velilerin sorumluluklarının arttığı belirlenmiştir (Turan ve Akkaynak, 2021). Veli desteğine sağlıklı gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha fazla ihtiyaç duyan özel eğitim gerektiren çocukların yeterli aile desteğini alamamalarının, sosyal beceri gelişimine yönelik yapılan etkinliklerin kalıcı olmamasına yol açabileceği söylenebilir.

Bu araştırmada beşinci olarak *“Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; öğretmenlere düşen görevler nelerdir?”* sorusu incelenmiştir. Yanıtlar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin çoğunluğu aile ile işbirliği kurmanın ve ailenin bilgilendirilmesinin uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlere düşen görevlerden olduğunu belirtirken öğretmenlerin bir kısmı ise program hazırlama ve gelişimi izlemenin öneminden bahsetmiştir. Öğrenci düzeyi dikkate alınarak uzaktan eğitim sürecinin yönlendirmenin, kısa süreli ve küçük parçalı bilgi ve becerinin öğretilmesinden, öğretmenlerin daha aktif olmasından, öğretmenlerin kişisel gelişimlerini desteklemesi gerektiğinden ve görselliğe daha fazla önem vermekten bahsedilmiştir. COVID-19 pandemisi sürecinde ortaya çıkan ve zorunlu olan uzaktan eğitim süreci öğrencilerle birlikte aileleri de ciddi anlamda zorlamıştır. Bu zorluk ailelerin sorumluluğunun artmasına yol açarken, öğretmen-aile işbirliğini zorunlu kılmıştır (Balci, 2021). Öğretmenlerle ailelerin işbirliği içerisinde hareket etmesi, öğrencilerin istenilen becerileri kazanmasına katkı sağlamıştır (Turan ve Akkaynak, 2021). Öğretmenlerin ailelerle yeterli düzeyde işbirliği yapamaması ise uzaktan eğitimin niteliğini olumsuz etkilemiştir (Mengi ve Alpdoğan, 2020). Parmigiani ve arkadaşları (2020) gerçekleştirdiği araştırmasında uzaktan eğitim sürecinde öğretmen ve aile arasında nitelikli işbirliğinin kurulmasının önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Literatürle uyumlu şekilde araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenleri de uzaktan eğitim sürecinde önemli bir yere sahip olan aile işbirliğinin ve aileye uzaktan eğitim süreci hakkında bilgi vermenin en önemli görevlerden olduğunu düşündürmüştür. Uzaktan eğitim sürecinde bir diğer önemli husus ise öğretmenlerin plan ve program dahilinde hareket etmesidir. Özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinde BEP dahilinde eğitim almıştır. Fakat kaynaştırma öğrencilerinin birebir eğitim alması bu noktada oldukça önemliyken, çeşitli sebeplerden dolayı birebir eğitim alamayan öğrencilerin gerekli becerileri kazanması zorlaşmıştır. Ayrıca uzaktan eğitime tüm dünyanın olduğu gibi ülkemizin de hazırlıksız yakalanması bu noktada gerekli plan ve programın uzaktan eğitim sürecine adapte edilmesini zorlaştırmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmenlerin gerekli plan ve program hazırlaması önemli görülmüştür. Bunların dışında öğretmenlerin kişisel gelişimlerini destekleyecek eğitimlere katılması ve bu konularda kendilerini geliştirmeleri önemli görülmüştür.

Bu araştırmada altıncı olarak *“Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; okul yöneticilerine düşen görevler nelerdir?”* sorusu incelenmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin çoğunluğu geniş bir kapsamdan okul yöneticilerinin destek ve planlama konusunda öğretmenler ile ailelere yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre ihtiyaç duyulan materyal desteğini sağlama, öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde teknik destek sağlama, öğretmen ve velilerle işbirliği ile iletişim içerisinde olma, uzaktan eğitim sürecini planlama, öğretmenlerin sosyal beceri konusunda gelişimini sağlayacak eğitimleri planlama konuları okul yöneticilerinin üzerine düşen görevleri arasında olduğu ifade edilmiştir. Uzaktan eğitim etkili kullanıldığında zamandan ve mekândan tasarruf edilmesini sağlayarak her fırsatta öğrencilerin gelişimini desteklerken, plansız ve programsız gerçekleştirilen

eğitimlerin çeşitli dezavantajları ortaya çıkmaktadır. Bunlar öğrencilerin motivasyonlarının düşmesi, derse düzenli katılımın olmaması, teknik sorunlar, öğrenci-öğretmen-aile iletişiminin sağlanamamasıdır (DePaepe, Zhu ve DePryck, 2018; Koç, 2020; Kurnaz, Kaynar, Şentürk Barışık ve Doğrukök, 2020).

Harris ve Jones (2020), pandemi sürecinde okul yöneticilerine yol gösteren bir rehberin ya da örneğin bulunmadığını belirterek, yöneticilerin bu süreçte oldukça zorlandıklarını dile getirmiştir. COVID-19 pandemisi sürecinde okul yöneticiliğini inceleyen Kara ve Bozkurt (2022) bu süreçte okul yöneticilerinin öğrencilerin sosyalleşmesinin önemini daha iyi kavradığını, aile ile işbirliği ve iletişimin önemli olduğunu, uzaktan eğitimde alternatif plan ve uygulamaların tasarlanması gerektiğini ve uzaktan eğitimin iyi bir tamamlayıcı eğitim modeli olduğunu düşündüklerini belirlemiştir. Bu araştırmalar doğrultusunda okul yöneticilerin üzerine düşen görevleri olumsuz tecrübelerle dayanarak artık daha iyi kavradığı ve ülkemizde birçok okul yöneticisinin aynı sorunlardan bahsettiği belirlenmiştir. Bahsedilen sorunlar karşısında ilerleyen süreçlerde yeniden uzaktan eğitimin zorunlu olduğu dönemlerde okul yöneticilerinin üzerine düşen görevleri yerine getirmede daha başarılı olabileceği söylenebilir.

Bu araştırmada yedinci olarak *“Sizce, özel eğitim öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları ile sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesi aşamasında; öğrenci velilerine ne gibi görevler düşmektedir?”* sorusu incelenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin çoğunluğu velilere düşen görevlerde öğrenciye destek olmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada velilerin öğrenciyi derse hazırlaması, ders programına uyması ve öğrencinin derse katılımını sağlama, öğrenciye destek olacak eğitimler almaları, öğretmenlerle işbirliği içerisinde olarak çocuklara verilen görevlerin yapılmasında rehberlik etmeleri önemlidir. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin sosyalleşmeleri ailede başlarken, okulda bu süreç devam etmektedir. Uzaktan eğitim sürecinde ailelerin öğretmenlerle işbirliği yaparak öğrencilere destek olması, sosyal becerilerin kazanılmasında oldukça önemli görülmektedir (Saavedra, 2020). Ailelerin uzaktan eğitimde çocuklarına ilgisiz davranması ve çocuklarına destek olmaması, bilgi ve becerilerin kazanılmasını zorlaştırmakta, unutmayı ise hızlandırmaktadır (Çoban ve Ateş Çobanoğlu, 2022). Özel eğitim gerektiren öğrencilerin dikkatini bilgisayar ekranlarına uzun süre verememesi, öğretmenleriyle gözle temas kurmadan eğitim faaliyetlerini sürdürmeye çalışması ve velilerin öğrenme sürecine destek olmada yeterli becerilere sahip olamaması uzaktan eğitim sürecinin yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Özel eğitim öğretmeni, öğrenci-öğretmen ilişkisinde birincil rolde yer alırken; uzaktan eğitim sürecinde ise ikinci plana itilerek, ailenin önemi daha da artmıştır. Ailelerin verilen sorumluluğu yerine getirmede zorlanması ve öğretmenle yeteri kadar işbirliği yapılamaması uzaktan eğitimin niteliğini olumsuz etkilemiştir (Mengi ve Alpdoğan, 2020). Putra, Liriwati, Tahrir, Syafrudin ve Aslan (2020) araştırmasında uzaktan eğitim sürecinde velilerin öğretmen rolünü üstlenmesi gerektiğini belirterek; öğrencilerin derse katılım oranının düştüğünü, öğrencilerin derslere olan ilgisinin azaldığını tespit etmiştir. Kalaç, Telli ve Erönel (2020), ailelerin desteğiyle okula gelen engelli bireyler evlerinde kendilerini daha rahat hissettiklerini bildirmiştir. Bu nedenle ailelerin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi öğrenme sürecine

katkı sağlarken, özel eğitim gerektiren çocukların sosyal beceri gelişimini desteklemesini sağlayacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Pandemi döneminde özel eğitim gerektiren öğrencilere yönelik sunulan uzaktan eğitim, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına odaklanarak önemli sonuçlar doğurdu. Bireyselleştirilmiş eğitim materyalleri ve destekleyici teknoloji kullanımı sayesinde, öğrenciler ev ortamında öğrenmeye daha iyi adapte olabildiler. Özel eğitim teknikleri ve stratejileriyle desteklenen bu süreç, öğrencilerin özel gereksinimlerini karşılamada etkili oldu. İletişim ve sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik aktivitelerle birlikte aile işbirliği, öğrencilerin evdeki eğitim süreçlerini desteklemede kritik bir rol oynadı. Sonuç olarak, uzaktan eğitim, özel eğitim gerektiren öğrencilerin öğrenme deneyimlerini sürdürülebilir ve etkili bir şekilde sağlayamamış, aynı zamanda öğretmenlerin ve uzmanların öğrenci ilerlemesini daha yakından izlemeleri şansı vermemiştir. Uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim gerektiren bireylerle yürütülen ve başarılı olan örnek çalışmaların yaygınlaştırılması sağlanarak, öğretmenlerin uzaktan eğitime bakış açısında değişiklik yaratılabilir. Uzaktan eğitime katılımı engelleyen teknolojik araç-gereçlerin temini, internetin yaygınlaştırılması ve bağlantı problemlerinin giderilmesi sağlanarak, sosyoekonomik düzeyi fark etmeksizin bütün öğrencilerin derslere katılımı sağlanabilir. Özel eğitim gerektiren öğrenci ailelerine gerekli rehberlik hizmeti verilerek, çocuklarına nasıl destek olacakları anlatılabilir. Ayrıca ailelerin üzerine düşen görevler, pandemi döneminde oluşacak korku ve kaygılarla başa çıkma gibi eğitimler verilerek öğretmenlerin sorumluluklarının paylaşılması gerçekleştirilebilir. Gerekli önlemler alınarak özel eğitim gerektiren öğrencilerin belirli saatlerde yüz yüze eğitim alması sağlanabilir. Öğretmenlere uzaktan eğitimde kullanacakları programları etkin biçimde kullanma noktasında eğitimler düzenlenebilir. Ayrıca öğretmenlerin etkili ders işleyebilmesi için ses ve görüntülü içerikleri paylaşabilmesi sağlanabilir. Öğretmen, aile ve okul yöneticileri sürekli iletişim halinde olarak öğrencinin durumu hakkında bilgi alıp problem davranışlar, sosyal beceriler ve günlük rutin davranışların incelenmesi yapılarak, olumsuz durumların çözümü üzerinde okul psikolojik danışmanlarından destek alınabilir. Özel eğitim gerektiren öğrenciler kullanacağı mobil uygulama olan yaygınlaştırılarak öğrencilerin tamamına ulaşılması sağlanabilir. Okul yöneticilerin gereken plan ve program yapmasına rehberlik edecek bakanlık birimi oluşturularak, bu konuda yaşanabilecek sorunların önüne geçilebilir. Öğretim programları özel eğitim gerektiren çocukların sosyal gelişimlerini daha fazla destekleyecek biçimde tasarlanmalıdır.

Sonuç

KKTC’de özel eğitim gerektiren çocukların COVID-19 pandemi sürecinde sosyal beceri düzeylerini inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu konuda çalışmaların geliştirilip çeşitlendirilmesi alandaki çalışmalara katkı sağlayabilir. Bu çalışma yalnızca nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Özellikle özel eğitim gerektiren çocukların aileleri ile nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılacak çalışmalarla ailelerin yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz deneyimler kapsamı daha da artacaktır. Aynı şekilde çocuklarla doğrudan çalışarak pandemi süreci ile ilgili duygu ve davranışlarını inceleyen nitel bir araştırma yapılabilir. Özel eğitim

gerektiren çocukların ev ortamında sosyal beceri eğitim programları hazırlanıp uygulanarak etkililik ve verimlilikleri incelenebilir. Özel eğitim gerektiren çocukların sosyal becerileri doğal ortamlarında gözlemlenerek değerlendirilmeler farklı yöntemlerle çeşitlendirilmelidir.

Kaynakça

- Akçamete, G. (2009). *Özel eğitime başlangıç. Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ile özel eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Balcı, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde engelli çocuğu bulunan çalışan ebeveynlerin yaşadığı sorunlar, sosyal hizmet ve desteğin önemi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(4), 824-831.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19 Pandemisi) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-397.
- Bayhan, N.P. (2018). *Erken müdahale programlarında aile merkezli uygulamalar ve geçiş*. E. N. Metin (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar içinde* (s.57-90). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Burgess, S., & Sievertsen, H.H. (2020). *Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education*. CEPR Policy Portal. Erişim: voxeu.org/article/impact-covid-19-education.
- Can, E. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- Cooper, J.O., Heron, T.E., & Heward, W.L. (2020). *Applied behavior analysis* (3rd ed.). Pearson.
- Creswell, J.W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çalışkan, Y. (2020). COVID-19 pandemisi ve karantina sürecinde çocuk ruh sağlığı. *Med Res Rep.*, 3(1), 149-154.
- Çoban, O., & Ateş Çobanoğlu (2022). *Acil uzaktan öğretim sürecinde teknolojik altyapı ve dezavantajlı öğrencilerin eğitim durumları*. H. Türkçapar (Ed). *Uzaktan eğitimde güncel sorunlar ve çözüm önerileri içinde* (s.11-25). Ankara: ASBÜ Yayınları.
- De Paepe, L., Zhu, C. & DePryck, K. (2018). Drop-out, retention, satisfaction and attainment of online learners of Dutch in adult education. *International Journal on E-Learning*, 17(3), 303-323.
- Demir, F., ve Özdaş, F. (2020). Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 273-292.
- Demir, Ü., ve Polat, R. (2021). *Ortaokul yöneticilerinin uzaktan eğitim sürecini analizleri*. M.H. Tümçakar (Ed.), *Uzaktan Eğitimde Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s.270-279). Ankara: ASBÜ Yayınları.
- Elçi, D., & Nuri, C. (2022). Özel eğitim öğretmenlerinin Covid-19 sürecinde özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik yaşadıkları problemler (KKTC örneği). *International Journal of Su-Ay Development Association*, 1(2), 70-95.

- Emin, M.B. (2020). Koronavirüs salgını ve acil durumda eğitim. *Seta Perspektif*, 268, 1-4.
- Erdem, R., Ünay, E., ve Çakıroğlu, O. (2021). Covid-19 Pandemisi sürecinde özel eğitimde uzaktan eğitime yönelik ebeveynlerin görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 465-479.
- Giannini, S. & Albrechtsen, A.B. (2020). *Covid-19 school closures around the world will hit girls hardest*. Erişim: [plan-international.org/blog/2020/03/ COVID-19 PANDEMİSİ-school-closures-hit-girls-hardest](http://plan-international.org/blog/2020/03/COVID-19-PANDEMİSİ-school-closures-hit-girls-hardest).
- Graham, S., & Harris, K.R. (2013). Common core state standards, writing, and students with LD: Recommendations. *Learning Disabilities Research ve Practice*, 28(1), 28-37.
- Harris, A., & Jones, M. (2020). COVID 19-School leadership in disruptive times. *School Leadership ve Management*, 40(4), 243-247.
- Heiman, T., & Shemesh, D.O. (2012). Students with LD in higher education use and contribution of assistive technology and website courses and their correlation to students' hope and well-being. *Journal of Learning Disabilities*, 45(4), 308-318.
- Iivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life - How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?. *International Journal of Information Management*, 55, 102183.
- Jiao, W.Y., Wang, L.N., Liu, J., Fang, S.F., Jiao, F.Y., Pettoello-Mantovani, M., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *The Journal of Pediatrics*, 221, 264-266.
- Kalaç, M.Ö., Telli, G., & Erönel Y. (2020). *Covid-19 pandemisi mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü.
- Kara, M., & Bozkurt, B. (2022). The examination of the relationship between teacher autonomy and teacher leadership through structural equation modeling. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 9(2), 299-312.
- Karadağ, H. (2008). *Adana ilindeki eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyal gelişim özelliklerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kavuk, E., & Demirtaş, H. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretmenlerin uzaktan eğitimde yaşadığı zorluklar. *E-Uluslararası Pedagoji Dergisi*, 1(1), 55-73.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, M. (2016). *Okul öncesi çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ve sosyal beceri düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Koç, E. (2020). An evaluation of distance learning in higher education through the eyes of course instructors. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 25-39.
- Kot, M., Sönmez, S., Yıkılmış, A., & Tekinarslan, İ.Ç. (2015). İlkokul 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 231-246.
- Krishnan, I.A., De Mello, G., Kok, S.A., Sabapathy, S.K., Munian, S., Ching, H.S., ... & Kanan, V.N. (2020). Challenges faced by hearing impairment students during covid-19. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(8), 106-116.
- Kurnaz, A., Kaynar, H., Şentürk Barışık, C., & Doğrukök, B. (2020). Öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 293-322.
- Law, M., King, G., King, S., Kertoy, M., & Hurley, P. (2006). Patterns of participation in recreational and leisure activities among children with complex physical disabilities. *Dev Med Child Neuro*, 48(05), 337-342.
- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(6), 421.
- Mengi, A., & Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 pandemisi salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437.
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons.
- Moreno, J.M., & Gortazar, L. (2020). *Schools' readiness for digital learning in the eyes of principals. An analysis from PISA 2018 and its implications for the COVID19 (Coronavirus) crisis response*. Education for Development Blog, Washington, DC: The World Bank.
- Muilenburg, L.Y., & Berge, Z.L., (2005). Student barriers to online learning: A factor analytic study. *Distance Education*, 26(1), 29-48.
- Noz, H. (2018). *Sosyal becerilerin öğretimine ve sosyal becerilerin öğretiminde karşılaşılan güçlüklerle yönelik öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ogelman, H.G., Sarıkaya, H.E., & Güngör, H. (2022). Okul öncesi çocukların sosyal ve duygusal yeterliliklerinin değerlendirilmesi. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 4(8), 57-71.
- Özdoğru, M. (2021). COVID-19 sürecinde değişen veli rolleri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 35-50.
- Özer, M., Eren, S., Çelik, Z., & Aşkar, P. (2020). Covid-19 salgını dolayısıyla okulların kapanmasının eğitimde eşitsizlikler üzerine etkisi. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 217-246.
- Papagiannidis, S., Harris, J., & Morton, D. (2020). WHO led the digital transformation of your company? A reflection of IT related challenges during the pandemic. *International Journal of Information Management*, 55, 102166.

- Parmigiani, D., Benigno, V., Giusto, M., Silvaggio, C., & Sperandio, S. (2021). E-inclusion: Online special education in Italy during the Covid-19 pandemic. *Technology, Pedagogy and Education*, 30(1), 111-124.
- Putra, P., Liriwati, F.Y., Tahrim, T., Syafrudin, S., & Aslan, A. (2020). The students learning from home experience during covid-19 school closures policy in indonesia. *Jurnal Iqra*, 5(2), 30-42.
- Saavedra, J. (2020). *Educational challenges and opportunities of the Coronavirus (COVID-19) pandemic*. World Bank Blogs, 23. blogs.worldbank.org/education/educational-challenges-and-opportunities-covid-19-pandemic.
- Sharma, N. (2020). *Torn safety nets: How COVID-19 has exposed huge inequalities in global education*. World Economic Forum. Erişim: [weforum.org/agenda/2020/06/torn-safety-nets-shocks-to-schooling-in-developing-countries-during-coronavirus-crisis](https://www.weforum.org/agenda/2020/06/torn-safety-nets-shocks-to-schooling-in-developing-countries-during-coronavirus-crisis).
- Shikako-Thomas, K., Majnemer, A., Law, M., & Lach, L. (2008). Determinants of participation in leisure activities in children and youth with cerebral palsy: Systematic review. *Phys Occup Ther Pediatr*, 28(2), 155-169.
- Şenol, F.B., & Yaşar, M.C. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretmen ve ebeveyn gözünden "özel eğitim". *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 439-458.
- Tahiroğlu, D. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda sembolik oyun. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 38(2), 97-114.
- Topaloğlu, M. (2008). Zihinsel engelli çocukların uzaktan eğitimi ve web tabanlı bir yazılım sisteminin geliştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Turan, H., & Akkaynak, M. (2021). Covid-19 pandemisinde özel gereksinimli çocuklar ile çalışan öğretmenlerde sağlık anksiyetesinin tükenmişlik üzerindeki etkisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(2), 577-588.
- Vegas, E. (2020). *School closures, government responses, and learning inequality around the world during COVID-19 Pandemic*. Washington: The Brookings Institution.
- Xie, Z., & Yang, J. (2020). Autonomous learning of elementary students at home during the Covid-19 Pandemic epidemic: A case study of the second elementary school in Daxie, Ningbo, Zhejiang province, China. *Best Evid Chin Edu*, 4(2), 535-541.
- Yalçınkaya, Ö., Uçar, Ö., & Uçar, E. (2013). *Web destekli uzaktan eğitim sistemi ile eğitilebilir zihinsel engelli çocuklara sosyal beceri öğretimi*. Antalya, İnternet Teknolojileri Derneği.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A., & Vural, R.A. (2020). *Covid-19 pandemisi ve derinleşen eğitim eşitsizlikleri*. Türk Tabipleri Birliği Covid-19 pandemisi altıncı ay değerlendirme raporu, 556-565.

Yıldız, S. (2010). Bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla özürllüer için geleceğe bir kapı açmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 612-620.